

LÁSZLÓ GÉZÁNÉ SZARKA ÁGOTA

A Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap

*Időutazás egy eltűntnek vélt hírlappal a reformkori Magyarországra
és Kassára**

A *Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap* a szabolcs-szatmár-beregi térség történelmi vármegyéi között számon tartott Ung első sajtóterméke.¹ A magyar sajtótörténeti kutatások jelenlegi állása szerint a lapból nem maradtak fent példányok, ezért a magyar sajtóbibliográfiában, továbbá a szlovákiai újságok és folyóiratok bibliográfiájában² sem jelenhetett meg róla autopszia alapján készült bibliográfiai leírás. Maga a periodikum is a feledés homályába veszett. A Magyar Országos Levéltárban hosszas, időnként eredménytelennek tűnő kutatások során leltem rá a Helytartótanácsi Levéltár Általános iratai között a *Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap* 1845. július 1. és augusztus 20. között megjelent 1–8. számainak eredeti példányaira³ és számos, a megjelenés körülményeire utaló iratra.

Az 1830-as évekre mély társadalmi válságba került Magyarországon felerősödtek a polgári átalakulásra irányuló törekvések. A reformellenzék megfogalmazta a jobbágyfelszabadításra, a nemesi földbirtok hitelképességének megteremtésére, a közteherviselésre és a törvény előtti egyenlőségre irányuló törekvéseit. A reformkori országgyűléseken azonban csak lassan születtek meg a változást hozó törvények a Habsburg-ház és a feudális berendezkedéshez ragaszkodó konzervatívok ellenállása miatt. Az 1839–1840. évi diétán a gazdaság kapitalizálódását elősegítő, az ipart, kereskedelmet és hitelleletet szabályozó törvények születtek. A polgári átalakulás igénye szorosan összekapcsolódott a nemzeti öntudatra ébredéssel,

* Ezúton is szeretnék tisztelettel megemlékezni Voit Krisztina tanárnőről, akitől nagyon sok segítséget kaptam a téma feldolgozása során.

¹ *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (a történelmi Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugozca és Ung vármegyék) sajtóbibliográfiája (1845–2000)*. Nyíregyháza, 2002. 133–134.

² BUSA Margit: *Magyar sajtóbibliográfia 1845–1849. I.* Bp. 1986. 129, 299; POTEMRA, Michael: *Bibliografija inorečových novín a časopisov na Slovensku do roku 1918*. [Idegen nyelvű folyóiratok bibliográfiája (napilapok és más folyóiratok) Szlovákiában 1918-ig bezárólag]. Martin, 1963. 43, 497.

Ezúton is köszönöm Halász Péter könyvtárvezetőnek (Kassa) a szlovák bibliográfia fordításában nyújtott segítségét.

³ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL) Helytartótanácsi Levéltár, Acta centralis censurae collegii C 120 Általános Iratok (a továbbiakban Acta centr. cens. coll.) 1845/972.

Ezúton is köszönöm Kulcsár Krisztina főlevéltárosnak (Magyar Országos Levéltár) a kutatásaimhoz nyújtott segítségét.

a kulturális önazonosság keresésével. Az 1830-as és az 1840-es években jöttek létre a magyar kultúra meghatározó intézményei, így a Magyar Tudós Társaság, a Nemzeti Múzeum és a Pesti Magyar Színház. 1844-ben az országgyűlés elfogadta a magyar nyelv államnyelvvé válásáról szóló törvényt.⁴ 1840-től a bécsi udvar kompromisszumos politikájának eredményeként a sajtó terén is pozitív változások következtek be. A cenzúra Budára, a Magyar Királyi Helytartótanács (a továbbiakban: Helytartótanács) Tanulmányi Osztályának keretében megalakult új, központi könyvvizsgáló hivatal feladatkörébe került. Vezetésével báró Mednyánszky Alajost bízták meg.⁵

Az írásunkban elemzett hirdetményi lap Kassán és Ungváron jelent meg 1845-ben. Kassát a 19. század elején Felső-Magyarország egyik központjaként tartották számon. Ez a vezető szerep közigazgatási és kulturális intézményei nagy számának és a város élénk gazdasági, kereskedelmi életének volt köszönhető. A régió legnépesebb szabad királyi városaként 1844-ben közel 13 000 lelket számlált. Egy 1842. évi összeírás szerint a város lakosságának 5,7%-a rendelkezett polgárjoggal. A polgárok többsége német volt, a középnemességet viszont a magyarság alkotta – állapította meg 1846-ban a város lakosságának etnikai összetételéről Henszlmann Imre.⁶

Ungvár a Rákóczi-szabadságharc bukása után kincstári kezelés alá került és hanyatlásnak indult. „Lakosai a legszigorúbb úrbéri elbánásra jutottak, s így a város régi szabadságai, s birtokai is mindinkább enyésztek annyira, hogy a tizenharmadik század végén már teljes úrbéri községgé süllyedne. Régi palotái, s iparúzóit eltűntek: gazdag lakosai elszéledtek...”⁷

Ungvár kulturális színvonalát nagymértékben emelte a Munkácsi Görög Katolikus Püspökség 1780. évi átköltözése. Ennek ellenére a 19. század elején lakossága alig haladta meg a háromezretet, a hivatalos közintézményeken kívül elvétve volt csak emeletes épülete. Fejlődését nagymértékben segítette rendezett tanácsú várossá válása (1838), amelynek hatására lélekszáma megkétszereződött, de a település külseje továbbra sem mutatott városias jelleget.⁸

Ehhez a két városhoz kötődött Ellinger István és Ellinger János nyomdászoknak, a *Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap* megalapítóinak tevékenysége. Ellinger

⁴ *Magyarország története 1790–1848. II.* Szerk. MÉREY Gyula. Bp. 1980. 855–856; *Magyarország története a 19. században.* Szerk. GERGELY András. Bp. 2003. 213, 223.

⁵ *A magyar sajtó története 1705–1848. I.* Szerk. KÓKAY György. Bp. 1979. 660; A központi könyvvizsgáló hivatal helyett a hivatalos levelezésben a központi könyvbíráló főhivatal megnevezést használták.

⁶ COCH Gábor: „A városok szíverei” *Tanulmányok Kassáról és a reformkori városokról.* Pozsony, 2009. 19, 97, 99, 149.

⁷ MÉSZÁROS Károly: *Ungvár története a legrégebb időktől máig.* Pest, 1861. 22. <http://mek.oszk.hu>

⁸ KONTRATOVICS Irén: *Az Ungi Vár és Ungvár története.* In: *Ungvár és Ung vármegye.* Szerk. CSIKVÁRI Antal. Bp. 1940. 47.

János 1845 októberében már Ungváron élt, ott lakóházzal rendelkezett.⁹ Hogy miért éppen ezt a két várost választották? Az iparüzési tevékenységükhöz szükséges kedvező feltételek mellett – német származásuk miatt – bizonyára e települések nagyszámú német ajkú lakossága is döntő érv volt.

A Bécsből Kassára települő Ellinger János József (1744–1810) könyvkereskedő 1787-ben alapított ott officinát.¹⁰ Az első magyar nyelvű irodalmi folyóirat, a *Magyar Museum* második évfolyamától, 1790-től ebben a nyomdában készült. Batsányi János „Franciaországi változásokra” című versének megjelenését követően a cenzúra a lap példányaira Ellingernél is nagy hajtóvadászatot folytatott. János Józsefet a nyomda élén 1810-től 1846-ig fia, István (1780–1850) követte, aki a *Felső Magyarországi Minerva* folyóirat mellett 144 magyar, 71 német, 41 latin és néhány szlovák nyelvű könyvet adott ki.¹¹ Tőle is fia, János György (1814–1880) vette át a stafétát, 1846-tól 1876-ig vezetve az üzemet. Ő elsősorban alkalmi sajtótermékek és népi kiadványok készítésével foglalkozott. Az officinát 1876-tól Scharf Fülöp János működtette tovább.¹² Ellinger János 1846–1850 között fióknyomdát is nyitott Ungváron, amelyet azután Jäger Károly vásárolt meg tőle.¹³ Ellingerék már 1839 óta tervezgették az ungvári nyomda alapítását, ami 1846 előtt valósult meg.¹⁴ Az officina 1843–1844-re datálható fennállását két irat is bizonyítja. Egyrészt Csurgovich Jánosnak¹⁵ a Cenzúra Kollégiumhoz küldött, 1844. október 31-én kelt jelentése. Másrészt ahhoz mellékletként becsatolva az ungvári Ellinger nyomda jegyzőkönyve, ami hét tételt tartalmazott. Azok egyenként 1–8 oldalas, főleg közigazgatási nyomtatványok voltak, amelyek példányszáma 60-tól 1600-ig terjedt. Az ungvári fióknyomda 1846 előtti fennállásának harmadik bizonyítéka egy 1845. május 15-én keltezett nyomtatvány, amit id. Ellinger

⁹ Kassán, az Állami Levéltárban egyetlen irat sem található a *Kassa-Ungvári Hirdetményi-Lappal* kapcsolatban. A mutatókönyvek és a városi tanács üléseiről készült jegyzőkönyvek „Protocolum sessionum magistratuum” bejegyzései viszont jól kiegészítették a Magyar Országos Levéltár anyagát; Archiv Mesta Košice (a továbbiakban: AMK) Tanácsülések Jegyzőkönyve (a továbbiakban: TÚJ) 1845/6336.

¹⁰ KEMÉNY Lajos: *Sajtó és cenzúra Kassán a XIX. század első felében.* = MKsz (7.) 1899. 4. sz. 356; NOVÁK László: *A nyomdászat története.* V. 1801–1867. 54; MIHOKOVÁ, Mária: *Slovník košických osobností 1848–1918.* [Kassai személyiségek szótára.] Košice, 1995. 97–98. Az 1787. évi kassai nyomdaalapítást a fentiekkel szemben 1786-ra teszik az alábbi kiadványok: *Magyar katolikus lexikon. III.* Főszerk. DIÓS István. Bp. 1993. 52; KÓKAY György: *A könyvkereskedelelem Magyarországon.* Bp. 1997. 93.

¹¹ MIHOKOVÁ: *i. m.* (10. jegyzet) 98. Ezúton is köszönöm Pokoraczki József tanárnak (Nagy-ceskeresz) a szlovák nyelvű szócikk fordításában nyújtott segítségét.

¹² Uo.

¹³ A *Magyar katolikus lexikon* által az 1846–50 közötti évekre datált ungvári fióknyomda-nyitást [*i. m.* (10. jegyzet)] cáfolja Csurgovich János főszövegben ismertetett jelentése MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/948; Novák László azt az 1840-es évekre teszi. [NOVÁK: *i. m.* (10. jegyzet) 77.]

¹⁴ KEMÉNY *i. h.* (10. jegyzet) 358.

¹⁵ Ungvári cenzor, munkácsi nagy prépost és kanonok

István és fia János, mint a „Kassa-Ungvári kir. kivált. Könyvnyomó-Intézetek tulajdonosai” aláírásával „Jelentése egy kiadandó új hirdetményi lapnak” címmel látott napvilágot.¹⁶

Trattner János Tamás a magyar nyomdáról 1829-ben készült összeállításában Ellinger Istvánról a következőket írta: a maga költségén mindenféle régi könyveket és kalendáriumokat nyomtatott, 2 szedőt, 4 nyomtatót, és 1 könyvrakót alkalmazott.¹⁷ „Bár Ellinger is kivette részét a kor színvonalas magyar munkáinak kiadásából és terjesztéséből, igazi jövedelmet számára is a könyvesboltjában és a megbízottai által a felvidéki helységekben forgalmazott ponyvatermékek hozták.”¹⁸ Az Ellinger nyomda mellett működött még Kassán Werfer Károly tipográfiai üzeme, amit a tulajdonos 1822-ben vásárolt meg Fűskuti Landerer Ferencről.¹⁹

Kassán 1845-ig tizenhat periodikum jelent meg, ebből tizenkettő készült e két nyomdában, négy az Ellingerében, nyolc a Werferében. Ez utóbbiban 1838-ban *Das Kaschauer Kundschaftsblatt* címmel indult egy hirdetési újság, amely címváltozásokkal egészen 1847-ig élt.²⁰

Ellinger István és János kassa-ungvári könyvnyomtatók az általuk 10 éven át (1825-től 1836-ig) kiadott, megjelenését ekkor már nyolc éve szüneteltető *Magyar Minerva* folyóirat²¹ helyett kértek engedélyt a *Kassa-Ungvári Hirdetményi-Lap* megjelentetéséhez.²²

Az engedély elbírálásához a Helytartótanács Kassa Város Tanácsától kért jelentést a kérelmezők „erkölcsi jelleméről”, továbbá az előfizetési díjak biztosítására általuk leköthető vagyon mennyiségéről és minőségéről. A tanács 1844. évi június 25-i ülésén Ellinger István és fia János meghallgatása, továbbá nyilatkozataik és kérelmük alapján döntött a lapalapításhoz szükséges kedvező jelentés felterjesztéséről.²³

¹⁶ MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/948, 1845/989.

¹⁷ KOVÁTS László: *Könyvnyomdánk a jelen század harmadik tizedében.* = MKsz (7.) 1899. 4. sz. 361.

¹⁸ KÓKAY: *i. m.* (10. jegyzet) 93.

¹⁹ KEMÉNY: *i. h.* (10. jegyzet) 357.

²⁰ BUSA: *i. m. I-II.* (2. jegyzet) 37, 68–69, 114, 127–129, 142, 149–151, 166–167, 188, 212–213, 273, 644–645; KEMÉNY: *i. h.* (10. jegyzet) 358.

²¹ Itt az 1825–1836 között megjelent *Felső Magyarországi Minerváról* van szó, amelynek szellemi irányítója és mecénása Dessewffy József gróf, háttérben a *Pesttel* és a *Pest* közvetítte új szellemi irodalommal szembeszállni akaró *Széphalom* és környezete állt. A folyóirat a *Magyar Minerva* címváltozás tervét az 1837. évi előfizetési felhívásban közölte, de ezen a címen egyetlen száma sem jelent meg.

²² A Helytartótanács és a Cenzúra Ügyosztály 1844–1848. között keletkezett mutatókönyveinek átnézése után egyet kell értenünk Keresztynék azzal a megállapításával, miszerint az „Ungvári Értesítő-Ungvári Hirdetményi lap” nem létezett, az a *Kassa-Ungvári Hirdetményi-Lap* egykorú elnevezése volt. BUSA: *i. m.* (2. jegyzet) 299.

²³ A meghallgatás Melczer Sámuel tanácsnok és Meskó Sándor aljegyző előtt történt. AMK TÚJ 1844/2892, 1844/3546.

Folyamodványukat a Helytartótanács az 1845. január 21-én tartott ülésén hagyta jóvá. A leirat a következő megszorítást tartalmazta: „...illető Programma szigorú megtartása mellett az az: mindennemű egyházi, politikai és tudományos értekezésű cikkeknek, s minden azoknak mik a hirdetményi lapok körét túl haladják szoros mellőzésével... a kért engedelem kegyesen megadatott légyen.”²⁴A lap előzetes jelentése szerint a hazai műipar és kereskedelmi viszonyok „sebes közlés általi magasabb fokra való emelését, és gyorsabb előmozdítását”²⁵-t tűzte ki célul. Az ország különböző vidékein élő természetők, gyárosok, kereskedők, vállalkozók valamint piacok, az eladók és vásárlók tájékoztatását kívánták szolgálni tudósításokkal, illetve hirdetésekkel. Hírt szándékoztak adni arról, hogy hol, mit és milyen áron lehet árusítani és vásárolni. A magyar nyelven, hetenként megjelenő lap tartalmát az alábbiakban határozta meg Ellinger István és János:

„1. Mindenféle ingó, s ingatlan vagyonok, jószágok, házak, szőlők, földek rétek, természetnyek, gyári és kézműi készítmények bevése s eladása.

2. Valamint ezeknek; úgy nemkülönbön boltok, lakások, rakhelyek, pinczék, korts-mák s a t. haszonbérbe adatása.

3. Minden közelébb és távolabb lakó t. cz. Törvényhatóságok, földes-uraságok, honi és külföldi kereskedők hirdetményei, valamint minden akárhol történő árverések.

4. Mindenféle gazdasági s egyéb hivatalnokok, szolgák és cselédek keresése, s ezeknek ajánlkozása.

5. Játékszíni és dallművészeti hirdetmények, könyv-ösmertetések, piatzi árak, Lottohuzási-számok, halotti Jelentések, czélszerű közlések... ”²⁵

A kiadók minden városban szerettek volna levelező munkatársat találni. Arról is meg voltak győződve, hogy „ily terjedelmes célok elérésére egyes erők gyön-gék,”²⁶ ezért a tisztí ügyészek, a városi fő- és aljegyzők, uradalmi udvarbírák és a közönség támogatását kérték.

Ellinger István és János a lap kéziratát Csurgovich János ungvári cenzorral engedélyeztette, miután azt Magyar József kassai könyvbíráló nem hagyta jóvá.²⁷ Szerinte Ellingerék nem tartották magukat a lapengedélyhez, színházi műsor címen játékszíni bírálatokat és más, a hirdetményi lapok körébe nem tartozó cikket akartak közölni. Ezenkívül az általa kitörölt írásokat is lehozta a lap. Ellinger István egyéb szabálytalanságokat is elkövetett. A jegyzőkönyveket és a kinyomatott kéziratokat 3 év helyett 1 évig sem őrizte meg, színműveket cenzúrázás nélkül sokszorosított, továbbá lapját annak ellenére terjesztette előfizetés útján, hogy

²⁴ A Helytartótanács az engedélyt Kassa Városának és az Ung Vármegyei Központi Könyvbíráló Széknek továbbította. MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/989.

²⁵ MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/989.

²⁶ Uo.

²⁷ KEMÉNY Lajos: *Sajtó és cenzúra Kassán a XIX. sz. első felében* c. cikkében tévesen írta, hogy Ellinger Istvánnak nem volt engedélye a Kassán nyomtatott lap kiadására. Azzal viszont egyet kell értenünk, hogy azt cenzúrázás céljából Ungvárra vitte az engedékenyebb Csurgovich cenzorhoz. KEMÉNY: *i. h.* (10. jegyzet) 358.

nem rendelkezett elegendő vagyonnal.²⁸ A helyi hatóság hivatalos felszólításait rendszerint nem vette figyelembe, és a cenzorral tiszteletlenül viselkedett. Mind ezért Magyar József feljelentette Ellingeréket a könyvbíráló főhivatalnál.²⁹

Ott Ellinger István azzal védekezett, hogy lapkiadási engedélyében csak az egyházi, politikai és tudományos tartalmú cikkek megjelenését tiltották meg, a célszerű közléseket, és a játékszíni bírálatokat nem.³⁰ Szerinte a kassai könyvbíráló el akarta nyomni nyomda- és kiadóvállalatukat, azért nem engedélyezte a lap megjelenését. Volt még két nyomós okuk, amiért a lapot átvitték az ungvári cenzorhoz. Hiszen a hirdetményi lap Ung vármegyére is vonatkozott, és a megjelenési hely is kettős volt: Kassa-Ungvár. Állítása szerint az ungvári könyvbírálon kívül a Kassai Városi Kapitányi Hivatal is jóváhagyta a lap kéziratát.³¹

A Helytartótanács részére az ügyről a könyvbíráló főhivatal készített előterjesztést, amelyben rámutatott „...a hirdetményi lap kibocsátása mindazoknak, mik annak körét túlhaladják szoros mellőzésével engedtetik csak meg ... cenzúráztatott cikkek csakugyan e most nevezett lap körén túliak valának;”³² vagyis egyértelműen rendre utasították Ellingeréket. Elrendelték, hogy a Kassán nyomtatott lapot, s annak bármely részét kizárólag Kassán bírálthatják, továbbá a hirdetményi lap tartalmát meghaladó cikkeket nem publikálhatnak, valamint „...magukat a jegyzőkönyv vezetése, kéziratok rendes megtartása és azoknak kinyomtatása iránt is, szoros felelet terhe alatt a fennálló könyvbírálati utasítás illető pontjaihoz alkalmaztassák”.³³

A hivatal a fennálló szabályrendeletekre hivatkozva az ungvári könyvvizsgálónak a *Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap* bírálatától való eltiltását is kérte.³⁴ A Helytartótanács az előzőekkel egyetértve Kassa Város Tanácsát Ellinger István és János megfeddésére utasította.³⁵ A tanács ülésén csak Ellinger Istvánt marasztalhatták

²⁸ Az előfizetés kapcsán Magyar József Melczer Sámuel Kassa város tanácsosára hivatkozva állítja, „Ellingernek nem lenne szabad előfizetéseket szedni, mert vagyona nincsen, térítvényt is adott volna magáról, midőn engedelemért folyamodott, hogy nem előfizetés útján osztogatni, de számonkint árulni fogja.” MOL C 120. (Acta centr. cens. coll.) 1845/971.

²⁹ A sors különös fintora, hogy Magyar József feljelentéseihez mellékelte a *Kassai-Unghvári Hirdetményi-Lap* 1845. évi 1–7. majd 8. számát, amely ez által maradhatott fent. MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/972.

³⁰ Ez ellentmond a lapengedélyben leírtaknak.

³¹ MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/989.

³² MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/971.

³³ Ellinger István többször is összeütközésbe került a cenzúrával. Az említett lapprogramtól való eltérés mellett 1844-ben pl. két könyv kéziratát adta ki könyvvizsgálói engedély nélkül (*Der ungarische Wanderer, Theatergesetze*) a fennálló királyi rendszabályok ellenére, amelyért a Helytartótanács „50 vfnyi büntetésre ítélte – oly hozzáadással, hogy jövődőre szabadalma elvesztése alatt az illetén merénnytől szorosan tiltasson el...” A leiratban azt is megjegyzi: „ki már több rendbeli áthágásokban tapasztaltott...” AMK TŰJ 1844/4619.

³⁴ A Helytartótanács ennek ellenére Csurgovichot nem marasztalta el. MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/989.

³⁵ MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/ 971–972.

el, mert Ellinger Jánosnak ekkor már Ungváron volt állandó lakása, és nem jelent meg a tanács előtt.³⁶

A tanácsülési jegyzőkönyvek bejegyzései szerint Ellingerék az elkövetett szabálytalanságok ellenére a város „pártfogásában” álltak. Werfer Károly nyomdásznál sokkal kedvezőbb árajánlatot adtak a városi hirdetmények kinyomtatására, ezért azt a tanácsülés az 1845. évre elfogadta, és erről tájékoztatta a Polgármesteri és Számvevői Hivatalokat.³⁷ Eszerint Kassa városa felváltva mindkét könyvnyomtatót segítette.

A hirdetményi lapnak a rendelkezésünkre álló példányai közül az 1., 3., 6., 7., 8. számokban, valamint annak megjelenését beharangozó „Jelentése egy kiadandó hirdetményi lapnak” című nyomtatványban ún. vezércikkeket olvashatunk. Ez utóbbiban a szerző arra mutatott rá, hogy az elszegényedésen csak a hazai műipar és kereskedelem fellendülése segíthet. A múlt és jelen tapasztalatai azt bizonyítják, hogy csak azoknak az országoknak virágozik a gazdasága és a kereskedelme, ahol a terheket közösen viselik, ill. a javakból mindenki részesül.³⁸ A lap a tisztelt olvasóihoz címzett írásában az ismeretszerzés és az ismeretek hasznosításának fontosságát hangsúlyozta. A termelőmunka minden ágában „a concurrentia erősen” szorongat, és csak az győzhet, aki a törvényes keretek között valódi ügyességét a legcélszerűbben tudja hasznosítani. A szerző szerint érthetetlen, hogy az iparúzóknak is akadnak olyanok, akik elutasítják az újat, megvetik a hasznos olvasmányokat, és csak a tapasztalatokra alapoznak. Szerinte ez az előképzettség hiányával magyarázható. Szerencsére az egyetemi képzés ellenzői már fogyóban vannak. Az okos üzér – olvashatjuk – „kiszabadulva a sötét előítéletek bilincseiből, minden alkalomhoz nyúlni fog, hogy magának szakja [azaz szakmája – a szerk.] állapotjáról, s annak legújabb előmeneteleiről, valamint az ügyletével rokon más szakok és ágakról tudomást szerezzen.”³⁹ Ezért nem utasítja el azokat a könyveket és időszaki folyóiratokat, amelyek őt ebben segítik, és nem mondja azt, hogy nincs ideje az olvasásra.⁴⁰

„Egy kérdésnek megfelelése annak idején. Hogyan állhatják ki a kézművesek a fennálló s még keletkezendő gyárokkalal concurrentiát?” cím alatt megjelent vezércikk a céhes iparosok számára nyújtott hasznos tanácsokat. Olyan iparágat kell választani, ahol nem kell tartani a gyárakkal való versenyhelyzettől, „hol csak az egyes ember gondossága és szorgalma szolgáltat jobbat”.⁴¹ Az ipa-

³⁶ Erre 1845. okt. 28-án került sor. AMK TŰJ 1845/6336.

³⁷ AMK TŰJ 1844/6373, 1845/4142.

³⁸ MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/989. Ez már az 1843–1844. évi országgyűlés reformjavaslatai között is megjelent.

³⁹ Kassa-Ungvári Hirdetményi-Lap 1845. 1. sz. 1.

⁴⁰ Az olvasás és ismeretgyarapítás fontosságáról mintha a *Felső Magyarországi Minervában* megfogalmazott gondolatokat olvasnánk. Ebben FEHÉR Katalin tanulmánya is megerősít: *A Felső Magyar Országai Minerva és a művelődés.* = MKsz (118.) 2002. 4. sz. 373–386.

⁴¹ Kassa-Ungvári Hirdetményi-Lap 1845. 3. sz. 1.

rosok munkájának belbecse és külalakjának tökéletesítése mellett a más mesterekkel való társaságba lépés, előállítási közösségek alapítása, továbbá ismereteik folyamatos gyarapítása, minden hasznos könyv és időszaki híradás elolvasása, a tudományok legfrissebb eredményeinek és a legújabb találmányoknak az ismerete biztosíthatja számukra a túlélést.

A klasszikus polgári közgazdaságtan (Smith, Ricardo) tanításaiból merítő reformkori közgazdasági gondolkodás eszmeiségét véljük felfedezni „A nemzeti gazdagságról” cím alatt megjelent írásban,⁴² amely annak forrásait a természetben, az emberi munkában és a tőkében látta.⁴³ A természetet azért tartotta a legelső forrásnak, mert az teljes becsú tárgyakat teremt elő.⁴⁴ Második forrásként a munkát említette, amelyhez nincs szükség földbirtokra, anélkül is biztosíthat gazdagságot. A földhaszon mellett a földbirtokos a fölösleg eladásából is gyarapodhat. A földbirtokkal nem rendelkezők is gazdagabbá válnak, mert munkájuk eredményeként megszerezhetik a számukra szükséges termelvényeket – olvashatjuk. A munkából eredő négy kereseti mód kategorizálása után (falusi gazdaság, gyár, kereskedés, szolgáltatás: személyes szolgálat) arra is rámutatott, hogy csak a tökéletes munka válhat a nemzeti gazdagság forrásává, s az is csak akkor, ha a termények minél nagyobb része kerül hasznosításra. Hangsúlyozta a befektetés és a tőke fontosságát. A munka és a tőke egymást feltételezik, s egymással egyenes arányban kell állniuk ahhoz, hogy gazdagságot eredményezzenek.

A szerző szerint „Jelenkorunk hét csudaereje” az értelmesség, közlekedés, egybeolvadás, kereskedés, találmány, gőzerő és a természet. „Ezek áldott magyar honunkban is a harminc évi boldogító béke ideje, a szelid és bölcs kormány alatt, a leghatalmasabb eszközökké kifejlődtek, melyek a boldogságot és a nemzedikek jólétét biztosítják és azoknak a késő időkbeli előhaladást valódisító jutalomra utat nyitnak.”⁴⁵

A cikk írója rámutat Canning „a tudás hatalom” mondásának aktualitására is, majd azzal folytatja eszmeifuttatását, hogy az értelem az alapja a másik hat kifejlődésének. A vezércikk a hét erő együttes összegét a szorgalomban határozta meg.

A tőke jelentőségét, az ipar fejlődését hangsúlyozó, ugyanakkor a kézművesek megmaradását fontosnak tartó közgazdaság-elméleti írások, valamint az olvasásra, ismeretgyarapításra ösztönző, tartalmilag összefüggő, valószínűleg egy szerzőtől származó cikkek egyértelműen szétfeszítették a hírdetményi lapok kereteit, ugyanakkor a kiadók és a vezércikk-író a reformkor előremutató eszmeiségét terjesztették.

⁴² Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap 1845. 6–7. sz. 1.

⁴³ A klasszikus polgári közgazdaságtan volt az, amely a gazdasági élet jelenségeit három alapkörre: a föld, a munka és a tőke esélyeinek függvényeként elemezte.

⁴⁴ Utal a korlátokra: a föld, mint birtok a nemzet egy csekély részéé, a természet magára hagyva természetényeivel nem tudná ellátni a nemzet valamennyi tagját, a termés egy része feldolgozás nélkül hasznosíthatatlan.

⁴⁵ Ebben a vezércikkben utal először konkrétan a magyar viszonyokra. Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap 1845. 8. sz. 1.

„A Kassai Magyar Színészet hirdetései” rovatcím nem fedi a mögötte levő tartalmat, mert a hirdetés, a beharangozás általában az esemény előtt történt, míg a lap tartalmi színvonalát nagymértékben emelő színikritikák a darabok bemutatója után íródtak. A szöveg mást mond a színháztörténet iránt érdeklődők, és mást a város kulturális élete után kutatók számára. A kassai magyar színjátszás 1828-tól 1840-ig élte virágkorát, színházi vezető szerepet töltött be az északkeleti régióban. A vármegyei vezetésű, széles bázison nyugvó pártolás időszaka 1839–1840-ben ért véget. Előbb önálló gazdálkodású részvénytársaságra bízták a színészet pénzügyeit, majd 1840 februárjában Kassa visszavette saját kezelésébe színházát. Megfelelő színházépületet biztosított az előadások számára, a magyar és német társulatokkal szabad és közvetlen megállapodást kötött.⁴⁶ A hirdetményi lap a Komlóssy Ferenc⁴⁷ igazgatása alatt működő dalszínésztársaság kassai fellépéssorozatát követte végig 1845. május 24-től június 27-ig. Megismerhetjük belőle a vándortársulat tagjait. Közöttük találjuk Baranyi Pétert, Erdélyi Györgyöt, Erdélyiné Sáska Borbálát, Erdősné Dain Terézt, Komlóssy Idát, Komlóssy Paulinát, Komlóssyné Czégényi Erzsébetet, Körösy Mimit, Lendvay Mártont, Várady Ferencet, Ujfalusy Arturt.

A Ladúr⁴⁸ álnév alatt publikáló, a témában jártas szerző a vándortársulatok nehézségeire utalt, ha időnként alacsony színvonalúra sikerült egy-egy előadás. Folytatásokban közölt írásában minden bemutatott színielőadásról olvashatunk, amelyek a társulat vegyes profiljára utalnak. A bemutatott darabok jegyzékét „Melléklet”-ben közöljük. A próza, a bohózat és a népszínmű mellett daljátékot (Borgia Lucretia) is láthatott a közönség. Ez utóbbiról a szerző a következőket jegyezte meg: „vándortársaság – daljáték, már magában ellentétek – tökéletest pedig itt kívánni, lehetetlenségeket akarni volna.”⁴⁹ Írt a darabok országos sajtóvisszhangjáról pl. Szigligeti Ede „A rab” című színművéről az *Életképekben* és a *Divatlapban* „nem a legkedvezőbb sőt felette lesújtó bírálatukat lehete olvasni és olvastuk is. A színmű maga teljesen kielégített és zajos tapsokban nyilvánult a köztetszés, mi részünkről csak a 3-dik felvonást némüleg kiegészíteni ohajtnánk többibe ezen jeles színmű ellen csak a kaján irigység írhat.”⁵⁰ Szólt a színészek játékáról („Ujfalusy Artur szerepe jellemétől igen távozott és idomtalan mondhatni bohóc mozdulataival nevetésre gerjeszté a közönséget, hasonló szerepek felfogást és szorgalmas átgondolt tanulmányt kívánnak”),⁵¹ a színház „telítettségéről”, a színészek és

⁴⁶ *Magyar színháztörténet 1790–1873*. Szerk. KERÉNYI Ferenc. Bp. 1990. 166–176.

⁴⁷ Komlóssy Ferenc (1797–1860) színész, színigazgató, drámaíró és fordító, vándortársulatokat vezetett vidéken, akinek 1834-től kb. 1840-ig meghatározott összegű évi segélypénzért adta ki Abaúj vármegye a kassai színházat. *Magyar színháztörténet... , i. m.* (46. jegyzet) 176.

⁴⁸ Ilyen álnév sem GULYÁS Pál, sem KOMJÁTHY Ferencné *Magyar írói álnév lexikonában* nem található. A fennmaradt cenzúrázott kéziratban szerzőként Szakács Károly aláírása szerepel. MOL C 120 (Acta centr. cens. coll.) 1845/ 989.

⁴⁹ Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap 1845. 3. sz. 3.

⁵⁰ Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap 1845. 3. sz. 4.

⁵¹ Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap 1845. 1. sz. 4.

a bemutatott darab közönségre gyakorolt hatásáról. Az olvasottakat Bajza Józsefnek az 1840-es években keletkezett „Mit kell a színikritikában megírni” című írásával összevetve megállapíthatjuk, hogy Ladúr terjedelmi korlátok miatt rövid, de lényegre törő kritikai megjegyzései közelítettek a kor színikritika írásának elvárásaihoz. Hiszen Bajza útmutatásait követve kitért a színészek szövejtésére, a felmondásra (recitatio), a szavalásra (declamatio), a testtartásra, a karakterfelfogásra és kifejezésre.⁵² A társulat 24 színműből álló repertoárjába Szigligeti Ede négy, Vahot Imre két művét válogatták be. Ladúr a színészek dicséretében, és a tanácsok osztogatásában sem fukarkodott. A nyári játékok fénypontja Lendvay Márton⁵³ mintegy 20 napos kassai vendégszereplése volt. Láthatjuk, hogy Kassa városában, 1845-ben hálás, színházpártoló közönség élt, akikről pl. az alábbiakat olvashatjuk: „6-án bérlétszünetben Don Caesar de Bazán 2-szor adatott és kivéven a páholyokat (csak 8 vala elfoglalva) zártszékek földszint és mind a két rendű karzat tömve volt nézőkkel.”⁵⁴

A hirdetések között az újabb könyvek jelentését⁵⁵ olvasva feltételezhetjük, hogy Ellinger István kurrens olvasói igényeket kielégítő könyveket kínált üzletében. Áttekintve a korabeli magyar könyvtermést, a mai olvasóban felmerülhet a kérdés, eljutott-e Kassára annak színe-java, mennyire mondható ez az ajánlat frissnek. Egyetlen könyvjegyzékből ugyan nehéz mindezeket megállapítani, de több fontos tényre is fény derül. A megvételre ajánlott könyvek (összesen 17 mű) 1843 és 1845 között jelentek meg. Találunk közöttük jogi, közgazdasági, pénzügyi, vallási és nyelvészeti szakirodalmat,⁵⁶ de túlsúlyban van benne a szépirodalom, azon belül is az idegen nyelvről magyarra fordított regény.⁵⁷ E kínálatban megtalálhatók a magyar olvasók között akkor divatos francia Sue-regények (Pécsi Emil „Francia regénycsarnok” sorozata), a „magyar Sue” Nagy Ignác *Magyar titkok* című bűnügyi regénye és a vele rivalizáló Kuthy Lajos, a *Magyar rejtelmek* írójának egyik munkája. A kedvelt angol regényirodalom Fanny Burney: *Egy házasság a nagyvi-*

⁵² BÉCSY Tamás: *Az európai romantikus dráma- és színházfelfogás hatása a magyar fejlődésre.* In: *Magyar színháztörténet...*, i. m. (46. jegyzet) 250.

⁵³ Lendvay Márton (1807–1858) énekes színész, rendező, akiről a következőket olvashatjuk: „a haza szerte ismeretes színészeink egyik legjelesebbike, a szó teljes értelmében valódi művész... első felléptekor percekig szünni nem akaró zajos tapsokkal és rivalgó éljen kiáltásokkal fogadtatván.” Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap 1845. 1. sz. 4.

⁵⁴ Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap 1845. 1. sz. 4.

⁵⁵ Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap 1845. 7. sz. 4.

⁵⁶ TIPRAY A. Julián: *A legújabb és legteljesebb Hazai Titkok, vagyis levelezőkönyv és hazai ügyvéd.* [H. n.], [184?]; ZSOLDOS Ignác: *A Szolgabírói Hivatal.* Pápa, 1842; CSÁSZÁR Ferenc: *Görög és romai mythologia.* Zsebszótár. Pest, 1844; CSÁSZÁR Ferenc: *Magyar Váltójog.* [2., bőv. kiad. Pest, 1843.]; FOGARASI János: *Magyar és német segédszótár. II.* [Pest, 1845.]

⁵⁷ JÓSIKA Miklós: *Egy Házasság a Nagyvilágban* Tryvelian szerzőjétől (Miss Burney [Burney, Fanny]). [Pest, 1844.]; VÖRÖSMARTY Mihály: *Czillei és a Hunyadiak.* Dráma. [1844.]; ERDÉLYI János *költeményei.* [Buda, 1844.]; KUTHY munkái. V. [Pest, 1844.]; RÉCSI Emil: *Francia regénycsarnok. I–VIII.* [Kolozsvár, 1843–1844.]; NAGY Ignác: *Magyar titkok. XII.* 1845. stb.

lágban című kötettel volt képviselve.⁵⁸ Kiemelendők még olyan kiváló szerzők, mint Császár Ferenc és Fogarasi János. A kötetek kereskedelmi árából a korabeli könyvpiaci viszonyokra következtethetünk.

Figyelmeztetés felhívással B. Revitzky József „Gondülő” cím alatt, részben eredeti, részben jelesebb külföldi írók munkáiból magyarított színdarabok megjelentetéséhez gyűjtött előfizetőket. A 18. században, a 19. század elején tökeeros könyvkiadó vállalatok, mecénások hiányában a művek nyomtatása, kiadása előzetes tájékozódás alapján vagy a szerző kockázatával történt.

A kassai piaci árak váltópénzben c. állandó rovat megjelenésekor eligazodást jelentett a vásárlóknak. Az adatok hitelességét Kassa kapitányi hivatala biztosította. Segítségével a korabeli illetmények viszonylatában kaphatunk képet a pékáru, a hús, gyertya, szappan, tojás, a liszt, a hüvelyesek, a burgonya és az „élet-nemek” árviszonyairól. Mászt jelentenek ezek az adatok a közgazdász, a statisztikus és mászt a gazdaságtörténész számára.

A hirdetések kiterjedtek az ingatlanokra az eladó és bérbbe adandó házakra, illetőleg jószággrész-bérlésre. Nem közlik sem az eladási árat, sem a bérleti díjat, arra csak utalás történik (pl. „elfogadható feltételek mellett”). Megtudhatjuk, hogy Debrecenben, Kassán, Mező-Sepsiben és Ungváron feltűnően sok bort kínáltak eladásra. Nagy számban találunk a lapban kereskedelmi hirdetéseket, az ékszer-, a gyapjúszövet- és házibútor-készítőtől, a női kalap-, csipke pántlika-kereskedőtől.

A Cs. Kir. Gyorsútaazási Intézet hivatalos közleménye⁵⁹ érdekes közlekedéstörténeti adatokat tartalmaz. Hasznos információkkal segítette a Kassa és Buda között utazókat, a postai- és a csomagküldő szolgáltatást igénylőket. Közölte a menetrendet, a vihető poggyász súlyát és az utazási költséget (minden posta mér föld után 20 xr pengő). A Leveles-gyorskocsi-Intézet 1845. július 2-án kapott működési engedélyt Kassán. A gyorskocsijáráttal a két város közötti távolságot 30 óra alatt lehetett megtenni. Személyszállításhoz naponta, csomagszállításhoz hetenként egyszer indítottak kocsit mindkét helyséből.

A lap címe két nyelven, magyarul és németül olvasható – a német cím lényegesen apróbb betűvel szedett. A fejlécben ott van a magyar címer. A lap tipográfiaiilag ízléses, a hirdetéseket a szükséges kiemelések, keretbefoglalás tagolja. Megjelennek a hirdetések tartalmát szimbolizáló fametszet alapú illusztrációk, logók. Például a borértékesítésnél a hordó, leveles-gyorskocsinál a postakocsi rajza. A magyar mellett német (gót betűs), illetőleg kétnyelvű hirdetések is helyet kaptak a lapban.

A kiadók felsorolták, hogy mely városokban és kikenél lehet hirdetéseket feladni, ill. előfizetni lapjukra. Foglalkozásukat tekintve ezek kereskedők, nyomdászok, könyvkötők, könyvárusok voltak. A hirdetések díját az alábbiakban határozták meg. Egy-egy hasáb sorának ára apró betűkkel 3 xr pengő, háromszori

⁵⁸ FÁBRI Anna: *Hétköznapí élet Széchenyí István korában*. Bp. 2009. 86.

⁵⁹ Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap 1845. 1. sz. 3., 2. sz. 1., 3. sz. 1–2.

ismétlés esetén 2 xr bármely Magyarországon használt nyelven. A hirdetések ismétlődéséből az ezzel járó kedvezmények kihasználására és az ügyfelek szűk körére következtethetünk. A lap féléves előfizetési díja helyben 1 ft, a negyedéves 30 krajcár volt, vidéken vagy más településen a postai szállítás díjától függött. A nyomdában 3 krajcárba került egy-egy szám.

A rendelkezésünkre álló 1845. évi lapszámokat tanulmányozva keresztmetszetet kapunk Kassa életéről, hétköznapjairól, társadalmáról, gazdaságáról, szórakozási, utazási, vásárlási lehetőségeiről.

A hirdetményi lappal kapcsolatban sem a megszűnéséről sem a továbbéléséről nincs tudomásunk. Annyi bizonyos, hogy a kiadók Ellinger István és János nyomdászok még 1845 végén a *Kassa-Unghvári Hirdetményi-Lap* jóváhagyott előtervének bővítését kérelmezték. „Új költeményi darabok, epigrammák, frescoképek, életrajzok, játékszíni bírálatok, történeti beszélek, érdekesebb események, újdonságok, könyvismertetések és egyéb gazdasági és műipari közlések” felvételét tervezték.⁶⁰ E tipikusnak minősített kérésüket a Központi Könyvbíráló Főhivatal politikai lappá válásuktól tartva 1845 decemberében az alábbi indokkal utasította el:

„ha ezeknek közlése megengedtetnék a többször érintett Kassa-Unghvári hirdetményi lap eredeti rendeltetését elvesztvén könnyen vitatkozó s politikai színezetű lappá fajulhatna... ez újabb tanúsága annak, miként a hírlapok és folyóiratok kiadására szükséges felsőbb engedély kinyerhetése végett az illető szerzők és tulajdonosok eleinte minél szűkebb körre szorítókozó alaprajzokat szoktak bemutatni, de alighogy nyert szabadalmukkal az önmagok által kijelölt körben egy kis ideig éltek volt, csakhamar alaprajzaik tágításáért, sőt lényeges megváltoztatásáért folyamodnak...s lapjaikat politikus hírlapokká – mint legtöbb jövedelmet ígérőkké – átváltoztatni törekcsenek...”⁶¹

A hirdetményi lap fennmaradt számai, valamint a kiadók meghíúsított elképzeléseinek ismeretében nem tartom valószínűnek az újság egyszerű hirdetési lapként való továbbélését. Emellett szólnak a lap-piaci viszonyok is. Hiszen ahogy korábban már említettem, Kassán 1838-tól megjelent egy hirdetési újság, ami 1845-ben *Das Kaschau-Eperieser Kundschafts-Blatt. Kassa-Eperjesi Értesítő* címen látott napvilágot. Az országos levéltári mutatókönyvekben található adatokból szintén a lap megszűnésére következtethetünk.

Ellinger István és János kitartásának és a cenzúrával szembeni leleményességének köszönhetően Ungváron 1845-ben megjelenhetett az első sajtótermék. A kedvezőtlen ungi sajtóviszonyokra utal, hogy azt csak 16 év szünet után 1861. július 1-jén követte újabb hírlap, a *Kárpáti Hirnök*.⁶²

A megtalált periodikum és a kiadó-nyomdászok ehhez kapcsolódó, itt feltárt tevékenysége a sajtótörténet és a nyomdászattörténet számára nyújt eddig ismer-

⁶⁰ MOL Helytartótanácsi Levéltár, Magyar Királyi Helytartótanács regisztraturájára, Departamentum revisionis librorum C 60 1845. F. 11. p. 158.

⁶¹ Uo.

⁶² Ez Ellinger János egykori nyomdájában készült, amelyet ekkor már Jäger Károly vezetett.

retlen adalékokat. Ezek abban is megerősítenek bennünket, hogy a közel száz évig fennálló nyomda mindvégig méltó maradt a család szellemiségéhez. Hogy milyen áron? Ebbe enged betekintést Ellinger István 1848. július 8-án Kassa város tanácsához írt kérvénye, amelyben a nyomdája után kiszabott kaució bemutatásához megromlott egészségi állapotára és elszegényedésére hivatkozva kért haladékokot. Úgy ítélte meg a helyzetét, hogy a nyomdai felszerelésén kívül semmi más vagyona nem volt.⁶³

Melléklet

*Az 1845-ben bemutatott darabok időrendben*⁶⁴

- máj. 24. Örökség. Színmű. (Obernyik Károly)
- máj. 25. Szökött katona. Népszínmű. (Szigligeti Ede)
- máj. 26. Don Caesar de Bazan. Színmű. (Dumanoir, Philippe-François–Dennery, Adolphe)
- máj. 28. Kalmár és tengerész. Dráma (Czakó Zsigmond)
- máj. 29. Falusi egyszerűség. Vigjáték. (Bauernfeld. Ford. Nagy Ignác)
- máj. 30. Zsidó. Népszínmű. (Szigligeti Ede)
- jún. 01. Két pisztoly. (Szigligeti Ede)
- jún. 02. Országgyűlési szállás. Vigjáték. (Vahot Imre)
- jún. 04. Puritán család. Dráma. (Mallefille, Felicien Jean-Pierre. Ford. Egressy Benjámin)
- jún. 05. Farsangi iskola. Vigjáték. (Vahot Imre)
- jún. 06. bérletszűnet. Don Caesar de Bazán. Színmű. (Dumanoir, Philippe-François–Dennery, Adolphe)
- jún. 08. Ördög naplója. Vigjáték. (Arago, Etienne–Vermond, Paul)
- jún. 09. Kean. (Dumas, Alexandre, id.)
- jún. 11. Borgia Lucretia. Daljáték. (Donnizetti, Gaetano–Romani, Felice)
- jún. 12. Ármány és szerelem. Szomorújáték. (Schiller, Friedrich)
- jún. 13. Hamlet. Szomorújáték. (Shakespeare, William. Ford. Kazinczy Ferenc)
- jún. 15. Szökött katona. Népszínmű. (Szigligeti Ede)
- jún. 16. Sir Patrik Irland' ördöge, és a fehérek. Dráma. (Ford. Egressy Béni)
- jún. 17. A vadon fia. Dráma. (Halm, Fridrik. Ford. Remellay Gusztáv)
- jún. 18. A rab. Színmű. (Szigligeti Ede)
- jún. 19. Az élet iskolája. (Raupach, Ernst)
- jún. 20. Örökség. Színmű. (Obernyik Károly)
- jún. 22. Zsidó. Népszínmű. (Szigligeti Ede)
- jún. 23. Paul Jones a tengeri kalóz. (Dumas, Alexandre. Ford. Egressy Béni)
- jún. 24. Babérfa és koldusbot. Színjáték. (Holtey)
- jún. 25. Matild. Dráma. (Pyat–Suet)
- jún. 26. Pénz, pénz, pénz! Énekes bohózat. (Kaiser, F.)
- jún. 27. Nemesek hadnagya. Színmű. (Kovács Pál)

⁶³ MOL Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztratórája, Acta generalia A 39 1848/3714.

⁶⁴ A zárójelben közölt szerzői nevek pontosításához a *Magyar színháztörténet* c. monográfiát [i. m. (46. jegyzet) 511–528] használtuk. A fordítót csak abban az esetben említjük, ha arra elemzett lapunkban utalást találtunk.

ÁGOTA SZARKA Mme LÁSZLÓ

**Le journal 'Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap'
(Feuilles d'Annonces de Kassa-Unghvár)***Voyage dans le temps, avec un journal, estimé disparu, à Cassovie
et à la Hongrie de l'Ère des Réformes*

'Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap' (Feuilles d'Annonces de Kassa-Unghvár) est le premier produit de presse du comitat Ung. D'après les recherches d'histoire de presse un examen original du journal n'est pas à retrouver. L'auteur de l'étude présente a découvert les numéros 1–8 de 'Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap' (Feuilles d'Annonces de Kassa-Unghvár), parus entre le 1 juillet et 20 août 1845, autant que nombreux documents en rapport des conditions de publication, parmi les fonds généraux des Archives du Conseil de Lieutenance, intégrés aux Archives Nationales. L'auteur a étendu ses recherches aux Archives de Cassovie également. L'étude, touchant les conditions de l'Ère des Réformes et l'histoire des deux villes, présente la courte vie du journal, à partir de sa permission à travers des luttes menées contre les représentants de la censure locale et nationale jusqu'au moment de sa suppression. D'après les sources explorées les imprimeurs István et János Ellinger, avaient demandé le permis d'édition pour le journal 'Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap' (Feuilles d'Annonces de Kassa-Unghvár) à la place de Minerve de Haute Hongrie, publié par eux entre 1825 et 1836, et arrêté depuis 8 ans. Le conseil de Lieutenance, dans sa réponse positive, avait stipulé que le journal futur dans son étendu ne doit dépasser les limites des journaux d'annonces. Les frères Ellinger n'ont pas observé cette prétention, c'est pour cela le censeur de Cassovie n'a pas permis l'impression du manuscrit. Les éditeurs avaient demandé et reçu un consentement du commissaire de livre de Ungvár. L'auteur de l'étude analyse les éditoriaux de théorie économique, ou ceux qui incitent à la lecture et à l'enrichissement des connaissances, et les critiques théâtrales. De ces dernières on connaît la troupe de théâtre ambulante de Ferenc Komlóssy, s'ajournant à Cassovie, et son riche répertoire. Examinant les annonces, on voit que la liste des livres récents, offerts à l'achat, comprenait les lectures populaires de l'époque (romans de Sue). On peut voir les prix de marché de Cassovie, à partir les communications de l'Institut de Voyage Rapide Impérial et Royal les possibilités de voyage, de transport de lettres et de colis. On a un nombre important d'annonces des commerçants de la ville. On peut avoir un image de la vie quotidienne de la ville, des occasions de voyage, de commerce ou de distraction. 'Kassa-Unghvári Hírdetményi-Lap' (Feuilles d'Annonces de Kassa-Unghvár) a pu paraître grâce à l'ingéniosité envers la censure et l'engagement des imprimeurs János et István Ellinger. D'après les actes de renonce aux demandes de l'élargissement de contenu du journal des éditeurs, et d'autres données d'archives y renvoyant, nous pouvons supposer sa suppression. La périodique retrouvée, et l'activité des imprimeurs-éditeurs ici explorée donnent à l'histoire de presse et d'imprimerie des données jusqu'ici inconnues.